

GRÓF CZIRÁKY JÁNOS.

Gróf Cziráky János, főtárnokmester, a főrendiház újonnan kinevezett másodelnöke, közéleti múltján s személyes tulajdonain kívül nagy családi hagyományokra s nemzetsége történelmi múltjára is támaszkodhatik. A Cziráky-nemzetség törzse kétségkívül egy Czirják (vagy erdélyiesen Czirjék) volt; innen az erdélyi ág ma is Czirjék nevet visel, míg a magyarországinak ősi birtoka Sopronmegyében ma is Czirák. Már az Árpádok korában, némelyek szerint már II. (Vak) Béla idejében, a XII. század közepén élt a család őse; mások 1202-ben mondják a család virágzását kezdődöttnek. Oklevélileg Zsigmond király korában, a XIV. század végén s a XV. elején mutatható ki a család virágzása. Báróságra I. Mózesben, korának egyik kitűnő jogtudósában, a XVI. század végén emelkedett, ki 1606-ban a híres bécsi békekötést (II. Mátyás és Bocskay közt) is aláírta. Fia, Ádám s unokája II. Mózes szintén magas tisztségeket, viseltek s ennek fia, I. László, 1723-ban (a pragmat. sanctio évében) emeltetett grófi rangra. A mi századunkban Antal (Mózes) gróf, Jánosunk atyja, jeleskedett mint országbíró s kitűnő jogtudós, kinek különösen közjogi munkái még ma is nagy tekintélynek örvendenek. A régi kor s kiváltságok embere volt annyira, hogy a budapesti lánchíd létrejövetelét makacsul ellenezte, az arra nézve kimondott általános vámkötelezettség miatt, melyet nemesi jogaiba ütközőnek tartott; s fogadását, hogy ő azon a hídon, melyen a nemesnek is fizetni kell, soha át nem megy, híven meg is tartotta holta napjáig (1852. febr. 8.).

Fia János, kiről most szólunk, 1818-ban született. Így tíz évvel fiatalabb Szögyénynél, de szint oly hosszú s változatos nyilvános pályá áll mögötte.

Gyermekeveit Budán töltötte, szülei házában, atyja akkor a m. kir. kamara másodelnöke lévén. Az 1825-27-diki országgyűlés után atyja tárnokmesterré, később országbíróvá lett s Pestre tette át lakását. Itt fia a kegyesrendieknel végezte a gimnáziumot s az egyetemen a bölcsészeti és jogi tanfolyamot. Tanárai közül Horváth István gyakorolt rá legnagyobb befolyást, de az iskolán kívül nagy kedvvel tanulta a francia, olasz és spanyol nyelvet. 1837-ben végezvén az egyetemet, 1838-ban jogtudorrá avatott, s tudori értekezését V. Ferdinánd királynak ajánlta. Csakhamar külföldi útra indult atyjával; jelen volt a milánói koronázáson, elmentek Rómáig, visszatérőben Fiumét is meglátogatták, hol nagy kitüntetéssel fogadtattak s a fiatal gróf Fiume és Buccari patriciusai közé iktattatott, mintegy előízletül annak, hogy negyven év múlva a fiumei regnikoláris bizottságban fog neki nagy szerep és befolyás jutni. 1840-ben Somssich Pongrácz kir. személynök mellett jurátuskodott, miután már egy évvel előbb, mint Sopronmegye tb. jegyzője a közpályára lépett s még azon évben (1840) a m. kir. udvari kancelláriához fogalmazónak neveztetett ki. Azután szakadatlanul tevékeny részt vett Sopron-, Fehér- és Vasme gyék közügyeiben (mint nagybirtokos e három megyében). Az országgyűlés főrendiházában először 1843-ban jelent meg. A következő évben nőül vette gr Dezasse Lujzát. 1845-ben kir. táblai bírónak neveztetvén ki, ezzel a bírói pályára lépett, melyen aztán huzamos ideig is maradt. Bírói tisztét 1848. októberéig folytatta, mikor Jellasich betörésével és a magyar országgyűlés föloszlatása végett leküldött Lamberg megöletésével a pesti hídon a mozgalom forradalmi jelleget öltött, s a kir. tábla, miniszterelnöki leirattal »minthogy ellenség van az országban« törvénykezési szünet rendeltetvén, elnapoltatott. Cziráky Pozsonyba vonult vissza. Az év végén a császári sereg oda bevonult; őt polgári biztosul szólították fel, de azt nem vállalta el. De az ápril 14-ki határozat (a függetlenségi nyilatkozat) után, dinasztikus hajlamait követve, önként ajánlotta fel szolgálatát; s így előbb királyi biztosnak neveztetett Mosonyba, aztán a császári hadseregbe biztosnak. Meg kell azonban említenünk, hogy

ez állásában, mikor csak teheté, mindig a hatalom kezébe jutott szerencsétlen honfitársai sorsának enyhítésére igyekezett befolyását érvényesíteni.

1850-ben a bécsi legfelsőbb törvényszék magyar osztályának elnökévé neveztetett ki s részt vett az átalakulási pátensek (ösiségi, stb.) kidolgozásában. Sőt részt vett a tervezett birodalmi tanács szervezésében is; mígnem – a sz. István középkeresztjével díszítve – a pesti kerül. főtörvényszék elnökévé nevezteték ki, s e hivatalát egészen 1854-ig folytatta, mikor megsokalván, hogy csupa németeket neveznek ki bírának, megharagszik, lemond, jószágaira vonul s a magánélettel cseréli fel a hivatali pályát. Az októberi diploma után (1860) elvállalja Fehérmegye főispánságát, kinevezetik országbírónak, de azt nem fogadja el, mivel a magyar törvények még nincsenek helyreállítva s osztrák törvénykezés uralkodik. A 65-diki országgyűlés előtt azonban elvállalja a főkamarasságot, a főrendiház másodelnökségét (melyben később Szőgyény váltja föl) s gr. Mailáth Antal halála után a tárnokmesterséget. A koronázáskor az aranygyapjat kapja. A felsőház munkálkodásában élénk és jelentékeny részt vesz; a horvát kiegyezési (regnikoláris) bizottságban elnök, mint most a fiumeiben.

Íme nyilvános életének főbb mozzanatai. Politikai pályájának bővebb tárgyalása és bírálata nem lehet itt föladatunk. Még csak azt kell megemlítenünk, hogy gróf Cziráky János a magánéletben a legjobb szívű, legtisztább jellemű emberek egyike, kinek elhatározásaiban mindig az erkölcsi momentum az irányadó. Magánegyénisége köztiszteletben áll s vallásos érzülete közmondásos. A szent István-társulatnak alapítása óta egyik főoszlopa; gróf Károlyi István mellett társelnöke, később egyedüli elnöke; a katolikus autonómiai gyűlésen a főpapokkal tart a szabadabb elvű autonomikus elem ellen; a főrendiházban mindig a püspöki karral szavaz, ha az egyházi kérdések legtávolabbról is érintetnek, sőt sokszor túlhajt még a püspökökön is. A kulturái érdekek iránt nem érzéketlen. A magyar tud. akadémiának már 1853 óta igazgató tanácsi tagja s élénk részt vesz az igazgató tanács üléseiben s az akadémiai vagyonnak – melyhez atyja is mint alapító járult – hű őre. Fejezzük be e vonással vázlatos élet- s jellemrajzát.

Vasárnapi Ujság, 1883. 22. sz.

* * *

Alig múlt fél éve, hogy a főrendiház elnökeinek kinevezése alkalmából gróf Cziráky János tárnokmester vázlatos életrajzát bemutattuk olvasóinknak. S ma már váratlanul és idő előtt történt elhunytáról kell megemlékeznünk a magas állásokat elfoglalt s közéletünkben kiváló szerepet játszott férfiúnak, kinek politikai pártállásáról és társadalmi működéséről különböző nézetek lehetnek, de a ki a maga nézeteinek s pártállásának nyílt homlokú határozottságával még ellenesei tiszteletét is kivívta magának. Ó-konzervatív és katolikus volt: ez a két szó fejezi ki legjellemzőbben egész pályafutását s összes szereplését. A régi előjogokhoz való ragaszkodás és a vallásos buzgóság egyaránt örökségkép s hagyományul szállt rá őseiről s legközelebb apjáról, és ő ezeket véglehetleg meg is őrizte.

Legutolsó szereplése a főrendiház utóbbi nagy vitájában, az úgynevezett zsidó-keresztény házasság tárgyában beadott törvényjavaslat elleni tüzes harc volt. Tudva van, hogy ő nemcsak ellenzői közé tartozott a javaslatnak, de ellenzésében talán még a főpapokon is túlhajtott – és fő eszközlője volt a százazrekre menő aláírások szerzésének azon kérvényekhez, melyek a törvényjavaslat ellen a főrendiházhoz beadattak. Ez ugyan nem volt konzervatív eljárás, mert a vox populira és a plebiscitumra hivatkozni: inkább forradalmi eszköz mint konzervatív szokás; de

itt a buzgó katolikus győzött a nyakas konzervatívén. Vallásos buzgósága idézte elő, mint hitelesen állítják, halálát is, közvetlenül legalább. Mert Gyertyaszentelő ünnepének előestéjén (febr. 1.) annak vigíliáit lovasberényi kertjében a Boldogságos szűz szobra előtt térdelve töltötte, imádságba s a litániák éneklésébe merülve s a hús este és a nyirkos föld behatásától erős tüdőhurutot kapott, mely ágyba ejtette s néhány nap alatt, rohamos fejlődéssel, koporsóba vitte. Mint hívő keresztény – félelem nélkül nézett szembe a halállal s csak a szent atya utolsó áldását kérte Rómából, melyet távirati úton meg is kapott. Így, a halotti szentségek ájtatos fölvétele után, nyugodtan aludt el az Urban, febr. 9-én.

Előbb említett utolsó politikai szereplése a főrendiházban, Ő Felsége a király elébe hivatását vonta maga után. Kétségkívül nem a régebb szokásos »ad audiendum verbum« volt ez, mely a legfelsőbb helyről kimondott rosszallással vagy feddével szokott járni. Sőt bizonyos, hogy Ő Felsége ez alkalommal is állandó kegyelmével fogadta régi rendületlen hívét. Gróf Cziráky e legfelsőbb kihallgatás után vidáman, s a királyi kegyelem iránt teljesen megnyugtatva jött haza Bécsből; s még néhány napot töltött a fővárosban (az akadémia igazgatótanácsa ülésében is megjelent január 27-ikén) mielőtt falusi birtokára ment volna. A kik akkor látták, nem is sejtették, hogy utolszor látják; bár kétségtelen, hogy idősebbnek látszott, mint a milyen valóban volt. Galambosz haja és szakálla, s derékban erősen meghajlott termete, jó hetvenesnek mutatták, pedig még hatvanhat éves sem volt. De ha a parlamentben beszélt, vagy a Sz.-István-társulatban tevékenykedett, ifjúi tűz és erő nyilatkozott szavaiban, mozdulataiban s egész föllépésében. Meggyőződése mellett mindig bátran síkra szállott, bármily népszerűtlenek voltak is nézetei. A felvilágosodásnak és haladásnak nem volt ellensége, de csak bizonyos lényeges fenntartásokkal. A tudományt általában nagyra becsülte, sőt maga is nem közönséges klasszikai műveltséggel s jogi ismeretekkel bírt; és csak tavaly is, a középiskolai törvényjavaslat tárgyalása alkalmával, ámbár ellenezte a görög nyelv kötelezővé tételét, ezt csak oportunitási okból tette, hogy az annyira szükséges modern nyelvek elsajátítására annál több idő maradjon s élénk sajnálkozását fejezte ki a fölött, hogy maga a görög nyelvben járatlan s Hellász klasszikus íróit csak fordításokból ismeri, de tagadta, hogy a görög szellem elsajátítására a görög nyelv ismerete múlhatatlanul szükséges volna. A természeti s általában az exact tudományoktól a vallásos és az orthodox szellemet féltette s azért a humanista szellemet sürgette a tudományban.

A modern felvilágosodásra is ebből a szempontból nézett gyanús szemmel s az új-kor eszméiből csak a humanizmust fogadta el tartalék nélkül. A jótékonyági szellem terjedésének szivéből örült s azt maga is előmozdította, de a közművelődést csak egyházi szellemben és vallási kenettel akarta. Az 1848-ki nagy átalakulás vívmányait bár eleinte kényszerűségből, de utóbb öszintén elfogadta, s a parlamentarizmusnak, mióta az 1867-ben ismét visszaállítattott, föltétlen hívéül vallotta magát – de ebben a keretben a szabadelvűséget is konzervatív értelemben szerette venni s például a főrendiház reformját, oly értelemben, hogy oda új és idegen elemek jöjjenek, nem igen fogadta tetszéssel. Egy szóval régi szabású ember volt csökönyösség nélkül, a ki mindig meg tudott alkudni a körülményekkel, a nélkül, hogy régi aspirációit, legalább elvileg, föladta volna.

Gróf Cziráky János ősrégi családjának eredetére és saját életrajzának fővonásaira nézve utaljuk olvasóinkat a lapunkban alig fél éve megjelent életrajzi cikkünkre. Nem ismételjük az ott felsorolt adatokat. De nem tehetjük, hogy váratlanul bekövetkezett halála gyászalkalmából e rövid megemlékezést ne szenteljük neki.

Vasárnapi Ujság, 1884. 7. sz.